

La metodologia en Reforma. Aproximació actual

Antonio Gálvez Luque

Llicenciat en Educació Física

*Professor d'Ensenyament Secundari a l'IES Francesc Tàrraga
Vila-Real (Castelló)*

Paraules clau

metodologia, reforma, progressivitat, emancipació

Abstract

This article tries to convey the difficulty that Secondary school teachers are confronting nowadays (in the last years of implementation of the educational reform) to impose to their students an emancipatory methodology according to the norm for basic curricular design in vigour in the different autonomous communities.

Throughout the text we will try to give some guidelines to accomplish the implementation of these methodologies in spite of having to deal with totally passive students without any personal initiative (lately a very common fact in education as well as in other fields).

For example, starting from a direct instructions methodology -to which they are well used- they could be encouraged to accede step by step to a resolution of problems approach, using intermediate methodologies.

Resum

Amb el present article, el que s'intenta expressar és la dificultat que està trobant el professorat d'ensenyament secundari, en el moment actual (últims anys d'implantació de la Reforma), per tal d'imposar entre l'alumnat una **metodologia emancipatòria**, d'acord amb la normativa dels Dissenys Curriculars Base (DCB) de les diferents comunitats autònomes.

Al llarg del mateix, s'intentarà donar orientacions per tal d'aconseguir implantar aquestes metodologies, malgrat que ens arribi un alumnat completament passiu i sense iniciativa (cosa prou comú en els darrers temps, tant en l'educació com en altres camps).

Així, per exemple, s'intentarà que, partint d'una metodologia d'instrucció directa (a la qual n'estan ben acostumats), n'arribin a una de resolució de plantejaments, a poc a poc, utilitzant metodologies intermèdies.

Introducció

Abans de res, caldrà aclarir, per si de cas, el que suposa la metodologia, dintre del procés d'ensenyament-aprenentatge. Doncs, senzillament direm que es tracta a saber **com ensenyem**, és a dir, mitjançant quins recursos organitzatius o procedimentals. Caldrà no confondre-ho amb "recursos metodològics", o "tècniques d'ensenyament", que fan referència a aspectes més concrets del "moment didàctic"...

D'antuvi, caldrà determinar les connotacions (alguns diran denotacions), que comporta la utilització d'una metodologia i no pas d'una altra: així doncs, ens trobem amb la conveniència de treballar amb metodologies cooperatives, per tal d'educar en la tolerància i el respecte; o bé treballar amb metodologies emancipatòries, per tal d'educar dintre d'una societat participativa, responsable, democràtica, etc.

La metodologia en Reforma

D'entrada, convé recordar que la Reforma (LOGSE) no ens obliga a l'hora d'utilitzar cap metodologia concreta. A més a més, ens parla de la conveniència d'emprar més d'una metodologia al llarg del curs, per tal d'aportar una instrucció més variada i completa a l'alumnat.

Però, malgrat això, sí que ens trobem amb què el constructivisme (moviment educatiu, NO OBLIGATORI, però sí recomanat per la Re-

forma), ens parla de les metodologies emancipatòries com les més convenients, a l'hora d'aconseguir un **ensenyament significatiu** (una cosa que aprenem per nosaltres mateixos: a) ens motivarà més; b) la retindrem millor en la memòria; i c) sabrem aplicar-la a situacions diferents amb més fluïdesa).

Recordem que l'ensenyament per *transmissió verbal* considera la intel·ligència susceptible d'enriquir-se i ampliar-se amb l'aportació de coneixements que el subjecte va incorporant a mesura que li són tramesos, bé verbalment, o bé mitjançant demostracions experimentals o exercicis pràctics. Hom suposa que una explicació clara i ben presentada pel professor haurà de produir (amb els exercicis i experiments) una **comprensió significativa**. Però, malgrat això, se n'han manifestat serioses mancances en aquest *model*.

La perspectiva constructivista suggereix que, si s'estableixen relacions entre les idees prèvies i la nova informació, es facilita la comprensió i, per tant, l'aprenentatge.

Tot això té unes implicacions didàctiques: l'alumne, dels 12 als 16 anys, es troba amb el pas del **pensament logicoconcret** al **logicoformal de caire abstracte** i durant aquesta etapa educativa, es pretén que els i les alumnes ampliin i aprofundeixin el marc conceptual, procedimental i actitudinal que han adquirit durant l'Educació Primària. Per tal d'aconseguir-ho, els estudiants necessiten ésser ajudats i educats en la construcció d'hipòtesis i d'estratègies per a la **solució de problemes**.

Convé recordar, abans de seguir amb l'article, l'afirmació de Piaget que hi ha un 10 % de l'alumnat que mai no arribarà a l'etapa **logicoformal**. Aquesta dada ens hauria de fer reflexionar als "reformistes", en el sentit d'intentar detectar aquests alumnes, i fer-los adaptacions curriculars en el aspecte metodològic; és a dir, que és gairebé segur que, a aquest 10% d'alumnes, una metodologia emancipatòria, els representaria una tasca impossible, i caldrà ensenyar-los mitjançant metodologies més "instructives". No hem d'oblidar que si els nous continguts que s'hi proposen estan massa allunyats de la capacitat cognoscitiva dels alumnes, de la seva experiència i de la seva realitat, poden resultar-los inaccessible; però si

NO suposen un esforç, l'aprenentatge esdevindrà poc motivador.

El DCB també ens diu: "Si volem assolir la construcció d'aprenentatges significatius, haurem de partir sempre de les **idees prèvies** que els alumnes posseeixen...", la qual cosa, ben interpretada, ens ha de suggerir, "idees prèvies" no només respecte a continguts que l'alumnat hagi rebut, sinó també "idees prèvies" que l'alumnat posseeix respecte a **com** ha rebut aquests coneixements, és a dir, la metodologia amb què han rebut aquests continguts.

Així mateix, el DCB ens diu: "Per tal que l'alumnat pugui anar assimilant, construint, els nous continguts, ha d'haver una **progressió** en la complexitat d'aquests", complexitat creixent en els continguts, i jo afegiria també, en les metodologies, creixentment emancipatòries.

Parlem/recordem les metodologies emancipatòries

Principalment, se'ns presenta com a emancipatòria la *resolució de plantejaments o problemes*, però també n'hi ha d'altres, com ara el *descobriments portat amb guiatge*.

En què consisteix la resolució de plantejaments? Consisteix a fer que l'alumnat aprengui per ell mateix. Es tracta que sigui l'alumne, ell mateix, qui, mitjançant un procés de recerca i investigació, trobi solucions i/o la informació que buscava.

Dintre de l'aspecte concret motriu, aquesta resolució de problemes es tradueix en una metodologia que:

- Afavoreix la investigació i l'exploració motriu, a través d'activitats que suposen el descobriment de solucions pròpies;
- Fomenta el moviment espontani (no considerar sols, com a resposta motriu, els automatismes);
- Ofereix el màxim de **responsabilitat i autonomia** a l'alumne;
- Garanteix la participació de l'alumne en la planificació, avaluació, etc.;
- Propicia un coneixement, procurant que surti i es relacioni amb la pròpia acció motriu (és a dir, *que aconsegueixin co-*

neixements conceptuals, tot partint d'activitats procedimentals);

- Actua estimulant, suggerint, plantejant problemes, orientant, controlant el risc, etc., però permetent que l'alumne sigui el protagonista del seu propi aprenentatge.

Aquesta tasca suposa un gran esforç i, de vegades, les experiències educatives anteriors dels alumnes els han portat a adquirir un hàbit d'aprenentatge que els fa difícil d'adoptar una actitud activa, participativa, crítica, reflexiva i creativa davant l'aprenentatge.

Així mateix, entre el professorat, pot haver una manca de costum a l'hora d'utilitzar aquesta metodologia, així com un desconeixement d'activitats que s'acoblin bé a aquestes metodologies (totes les activitats no són igual de propícies per a ser ensenyades per resolució de problemes: per exemple, mentre que l'ensenyament de la tàctica és més profund si s'ensenyava per resolució de problemes, l'ensenyament de la tècnica es pot fer per aquest mètode, però retardant molt en el temps el seu aprenentatge).

Altres problemes que poden sorgir a l'hora d'aplicar aquesta metodologia són:

- La solució al problema és coneguda d'antuvi per l'alumne;
- O massa fàcil;
- O impossible de trobar;
- El resultat del plantejament és molta conversa i poca activitat motriu (en el cas de plantejaments per a resoldre problemes motrius).
- El resultat del problema hauria de ser susceptible d'autoavaluació per part de l'alumne, i de constatació per part del professor.
- Les primeres vegades que s'aplica aquesta metodologia pot semblar lenta, però es fa més ràpida a mesura que els alumnes s'acostumen a treballar-la.

La **fonamentació teòrica** d'aquesta metodologia la podem trobar en la psicologia evolutiva, la psicologia cognitiva i en la pedagogia de la creativitat; amb autors al seu darrera, com Nuthall i Snook, A.Seybold, Piaget, Bruner, etc.

De la instrucció directa a la resolució de plantejaments

Arribats aquí, haurem d'aclarir que no tots ens trobarem amb un alumnat de 1r d'ESO (ó 3r), o de qualsevol altre curs sense excepció, el qual no hagi rebut ensenyament mitjançant metodologies **emancipatòries**.

Ara bé, aquest article serà de gran utilitat per a tots aquells que s'enfrontin amb aquesta circumstància.

La proposta d'aquest article va en el sentit de donar als alumnes un temps per tal d'arribar a utilitzar metodologies emancipatòries, donant-los mentrestant els continguts, mitjançant metodologies més directives o instructives (intentant evitar la instrucció directa), com a pas previ cap a la resolució de plantejaments.

Ara bé, quin seria aquest ordre?, de menys a més?

- En primer lloc, el més senzill per a professor i alumne: **la instrucció directa**.
- Després, es pot utilitzar **l'assignació de tasques**, o
- **L'ensenyament recíproc**,
- **L'ensenyament per grups reduïts**,
- **L'ensenyament per grups de nivell**,
- **El micro-ensenyament**,
- (*)
- **El descobriment portat amb guiatge**,
- **La resolució de plantejaments**,
- **El mètode de lliure exploració**,
- **L'auto-programa individual**.

Aquesta progressivitat podria manifestar-se en el següent exemple d'acció educativa (exemple, summament resumit, dut a terme en l'IES de Benicàssim; a l'IB Miquel Peris del Grao; i a l'IES Francesc Tàrraga de Vila-Real; tots ells a Castelló).

Ens trobem amb un alumnat de 1r d'ESO, i volem que aprengui un esport col·lectiu, mitjançant metodologies emancipatòries, tot i que som coneixedors que mai no ha treballat aquest tipus de metodologies (gràcies a enquestes passades a l'inici del curs).

Doncs bé, la distribució d'activitats i metodologies per cursos, seria la següent:

1r ESO:

- a) Treballar les tècniques més importants de l'esport per **instrucció directa** (no més de 15-20 minuts diaris).
- b) Treballar les tàctiques pròpies de l'esport triat (esport d'invasió, de canxa dividida, de "bat" i camp...), mitjançant jocs modificats (Devís i Peiró), amb una metodologia de **resolució de plantejaments**.

2n ESO:

- a) Treballar la tècnica mitjançant **micro-ensenyament, i/o per ensenyament recíproc**.
- b) Seguir treballant la tàctica per jocs modificats, però també introduir ja l'esport complet, és a dir, l'esport real (amb modificació d'algunes regles, si s'escau, per tal d'afavorir la màxima participació de TOT l'alumnat, i amb un màxim de dinamisme).

3r ESO:

- a) Treballar la tècnica amb **situacions reals de joc** (és a dir, NO aïllant la tècnica del seu context real de joc, convertint-la en un exercici analític, desvirtuat del gest originari). Per **assignació de tasques**.
- b) Treballar la tàctica dintre del joc real, intentant que l'alumnat faci una recerca, no sols del llumament tècnic, sinó de les possibilitats tàctiques, individuals i col·lectives de l'esport, **per mitjà de resolució de problemes i per mitjà del treball en equip (a ser possible, cooperatiu)**.

4t ESO:

- a) Ja en quart d'ESO, la tècnica es pot ensenyar per mitjà de **resolució de plantejaments**. Amb el disseny d'una activitat repetida, que consisteix en què cada dia fa un alumne de professor... ha de preparar un escalfament per a la resta de companys, i una tècnica, que cada alum-

ne farà diferent... (per tal de dur això endavant caldrà dividir als "professors", dintre de l'esport que més els agradi, i millor dominen la tècnica; encara que de tota manera, les tècniques ja les hauran treballat durant els cursos anteriors, i se'ls suposa una base prèvia...).

- b) La tàctica, arribats aquí, ja la podem treballar de forma conceptual, per mitjà de l'estudi de tàctiques i estratègies grupals de l'esport triat. I així mateix, podem proposar el desenvolupament d'un mini-campionat, amb grups d'alumnes fixes, que desenvolupen tàctiques col·lectives, per tal de batre als altres equips de companys, afavorint més la cooperació dintre de l'equip, que no pas la competició envers els altres.

Conclusió

Encara que l'exemple d'acció final és massa breu, espero que l'article serveixi per tal que no ens trobem amb la dissonància, que aplicant des d'un principi una metodologia emancipatòria, l'alumnat no respon de manera activa, ni autònoma...

L'article és obert, i admet moltes matisacions, alhora que especificacions, però dintre dels límits que suposa un article periòdic, potser ha estat, fins a cert punt, aclaratori i interessant, si més no, si pensem que la Reforma dóna gran importància, no al resultat, sinó al **procés** d'ensenyament-aprenentatge. I la metodologia s'esdevé el màxim exponent d'aquest **procés**.

Bibliografia

- SÁNCHEZ BAÑUELOS, F. (1984). *Bases para una didáctica de la Educación Física y el deporte*. Ed. Gimnos. Madrid.
- MOSSTON, M. (1982). *La enseñanza de la Educación Física*. Ed. Paidós. Barcelona.
- MOSSTON, M. (1993). *La enseñanza de la Educación Física. La reforma de los estilos de enseñanza*. Ed. Hispano Europea. Barcelona.
- PEIRÓ i DEVÍS (1994). *Noves perspectives curriculars en Educació Física. La Salut i els jocs modificats*. Ed. INDE.
- Deporte y Ciencia. Ed. INDE.

(*) La línia de punts marcada ens mostra la divisió entre mètodes "instructius" i mètodes "emancipatoris", aquests últims, amb consecució d'allò que es diu *traspàs de la "barrera cognitiva"* (M. Mosston), més d'acord amb tot allò que suposa la Reforma.